

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

COVID-19 Pandemisinde Bir Halk Sağlığı Önlemi Olarak Sokağa Çıkma Yasağı ve Kısıtlamalarının Normatif Analizi ve Etik Açısından Değerlendirilmesi

Normative Analysis and Ethical Evaluation of Curfew and Restrictions as a Public Health Measure During the COVID-19 Pandemic

COVID-19 Pandemisinde Yoğun Bakım Triyajı Bağlamında Hazırlanan Klinik Etik Rehberlerin Normatif Analizi ve Etik Değerlendirmesi

Normative Analysis and Ethical Evaluation of Clinical Ethical Guidelines Published in the Context of Intensive Care Triage During COVID-19 Pandemic

COVID-19 Bağlamında Zorunlu Aşı Tartışmalarının Hukuki Boyutu

The Legal Dimension of Mandatory Vaccine Discussions in the Context of COVID-19

Aile Sağlığı Merkezlerinde Çalışan Hemşirelerin COVID-19 Pandemisi Sürecinde Karşılaştıkları Etik Sorunlar: Bir Nitel Çalışma

Ethical Problems Encountered by Nurses Working in Family Health Centers during the COVID-19 Pandemic: A Qualitative Study

COVID-19 Pandemisinde Veteriner Hekimliği Etiği

Veterinary Ethics in the COVID-19 Pandemic

DERLEME MAKALESİ / REVIEW ARTICLE

COVID-19 Pandemisinin Veteriner Hekimler ve Hayvanlar Üzerine Etkileri

The Impact of COVID-19 Pandemic on Animals and Veterinarians

COVID-19 Pandemisinin Toplum Ağzı Dış Sağlığına Etkileri ve Etik Sorunlar

The Impacts of the COVID-19 Pandemic on Dental Public Health and Ethical Issues

COVID-19 Pandemisinin Mevcut Durumu ve Gelecek Öngörülleri

Current Situation and Future Prospects of the COVID-19 Pandemic

Risk Toplumdan Kriz Toplumuna: COVID-19 Salgınının Gündelik Hayatımıza Etkisi

From Risk Society to Crisis Society: Impact of COVID-19 Pandemic on our Lives

TOPLANTI ÖZETİ / MEETING ABSTRACT

Sağlık Bilimlerinde COVID-19 ve Etik

SABIAD

SAĞLIK BİLİMLERİNDE İLERİ ARAŞTIRMALAR DERGİSİ
JOURNAL OF ADVANCED RESEARCH IN HEALTH SCIENCES

Ekim/October 2021, Cilt/Volume 4, Ek Sayı/Supplement 1

e-ISSN:2651-4060

Sahibi / Owner

Prof. Dr. Zeynep KARAKAŞ

İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, Türkiye
Istanbul University, Graduate School of Health Sciences, Istanbul, Turkey

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Responsible Manager

Prof. Dr. Zeynep KARAKAŞ

İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, Türkiye
Istanbul University, Graduate School of Health Sciences, Istanbul, Turkey

Yazışma Adresi / Correspondence Address

İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü,
Bozdoğan Kemerli Cad. No: 4 Vezneciler Hamamı Sk.
Vezneciler, Fatih 34126 İstanbul, Türkiye
Telefon / Phone: +90 (212) 440 00 00 (14131)
Faks / Fax: +90 (212) 414 30 16
E-mail: sabiad@istanbul.edu.tr
<https://dergipark.org.tr/sabiad>
<http://iupress.istanbul.edu.tr/tr/journal/jarhs/home>

Yayıncı / Publisher

İstanbul Üniversitesi Yayınevi / Istanbul University Press
İstanbul Üniversitesi Merkez Kampüsü, 34452 Beyazıt,
Fatih / İstanbul, Türkiye
Telefon / Phone: +90 (212) 440 00 00

Kapak fotoğrafı / Cover photo

Anonim

Dergide yer alan yazılardan ve aktarılan görüşlerden yazarlar sorumludur.
Authors bear responsibility for the content of their published articles.

Yayın dili Türkçe ve İngilizce'dir.
The publication languages of the journal are Turkish and English.

Şubat, Haziran ve Ekim aylarında, yılda üç sayı olarak yayımlanan uluslararası, hakemli, açık erişimli ve bilimsel bir dergidir.
This is a scholarly, international, peer-reviewed and open-access journal published triannually in February, June and October.

Yayın türü / Publication Type: Yaygın süreli / Periodical

DERGİ YAZI KURULU / EDITORIAL MANAGEMENT BOARD

Baş Editör / Editor-in-Chief

Prof. Dr. Zeynep KARAKAŞ, İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, Türkiye - zkarakas@istanbul.edu.tr; zeynepkar@hotmail.com

Sayı Editörü / Issue Editor

Prof. Dr. İlhan İLKILIÇ, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Tıp Fakültesi, İstanbul, Türkiye - ilhan.ilkilic@istanbul.edu.tr

Baş Editör Yardımcıları / Co-Editors-in-Chief

Prof. Dr. Müge SAYITOĞLU, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Tıp Fakültesi, İstanbul, Türkiye - mugeay@istanbul.edu.tr
Doç. Dr. Kıvanç BEKTAŞ KAYHAN, İstanbul Üniversitesi, Diş Hekimliği Fakültesi, İstanbul, Türkiye - bektaskk@istanbul.edu.tr

Editör Yardımcıları / Associate Editors

Doç. Dr. Meryem Sedef ERDAL, İstanbul Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi, İstanbul, Türkiye - serdal@istanbul.edu.tr
Doç. Dr. Kıvanç BEKTAŞ KAYHAN, İstanbul Üniversitesi, Diş Hekimliği Fakültesi, İstanbul, Türkiye - bektaskk@istanbul.edu.tr

Yönetici Editör / Managing Editor

Doç. Dr. Meryem Sedef ERDAL, İstanbul Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi, İstanbul, Türkiye - serdal@istanbul.edu.tr

Yazı Kurulu Üyeleri / Editorial Management Board Members

Prof. Dr. Müge SAYITOĞLU, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Tıp Fakültesi, İstanbul, Türkiye - mugeay@istanbul.edu.tr
Prof. Dr. Volkan ARISAN, İstanbul Üniversitesi, Diş Hekimliği Fakültesi, İstanbul, Türkiye - varisan@istanbul.edu.tr
Doç. Dr. Kıvanç BEKTAŞ KAYHAN, İstanbul Üniversitesi, Diş Hekimliği Fakültesi, İstanbul, Türkiye - bektaskk@istanbul.edu.tr
Doç. Dr. Meryem Sedef ERDAL, İstanbul Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi, İstanbul, Türkiye - serdal@istanbul.edu.tr
Doç. Dr. Ayşe Evrim BAYRAK, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Tıp Fakültesi, İstanbul, Türkiye - ebayrak@istanbul.edu.tr

Onursal Editör / Honorary Editor

Prof. Dr. İlhan İLKILIÇ, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Tıp Fakültesi, İstanbul, Türkiye - ilhan.ilkilic@istanbul.edu.tr

Alan Editörleri / Section Editors

Prof. Dr. Müge SAYITOĞLU, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Tıp Fakültesi, İstanbul, Türkiye - mugeay@istanbul.edu.tr
Prof. Dr. Volkan ARISAN, İstanbul Üniversitesi, Diş Hekimliği Fakültesi, İstanbul, Türkiye - varisan@istanbul.edu.tr
Doç. Dr. Meryem Sedef ERDAL, İstanbul Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi, İstanbul, Türkiye - serdal@istanbul.edu.tr
Doç. Dr. Ayşe Evrim BAYRAK, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Tıp Fakültesi, İstanbul, Türkiye - ebayrak@istanbul.edu.tr

Bilimsel Sekreteryä / Scientific Secretariat

Uzm. Dr. Yasin YILMAZ, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ankara, İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü İleri Nörolojik Bilimler Doktora Programı, İstanbul, Türkiye - dryasinyilmaz@gmail.com

İstatistik Editörü / Statistics Editor

Doç. Dr. Eray YURTSEVEN, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Tıp Fakültesi, İstanbul, Türkiye - eyurt@istanbul.edu.tr

Editöryal İlişkiler Yöneticisi / Editorial Relations Manager

Prof. Dr. Müge SAYITOĞLU, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Tıp Fakültesi, İstanbul, Türkiye - mugeay@istanbul.edu.tr

Editöryal Asistanlar / Editorial Assistants

Birgül TAŞTEMİR, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Tıp Fakültesi Dekanlığı Yayıncılık Birimi Şefi, İstanbul, Türkiye - birgul@istanbul.edu.tr
Araş. Gör. Dr. Safiye ÖZKAN SARILI, İstanbul Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, Türkiye - sozkan76@istanbul.edu.tr

Dil Editörleri / Language Editors

Elizabeth Mary EARL, İstanbul Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksek Okulu, İstanbul, Türkiye - elizabeth.earl@istanbul.edu.tr
Alan James NEWSON, İstanbul Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksek Okulu, İstanbul, Türkiye - alan.newson@istanbul.edu.tr

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD

- Prof. Dr. Alper BARAN, İstanbul Üniversitesi- Cerrahpaşa, Veteriner Fakültesi, İstanbul, Türkiye
- Prof. Dr. Mustafa DEMİR, İstanbul Üniversitesi- Cerrahpaşa, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, İstanbul, Türkiye
- Prof. Dr. Tamer DEMİRALP, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Tıp Fakültesi, İstanbul, Türkiye
- Prof. Dr. Günnur DENİZ, İstanbul Üniversitesi, Aziz Sançar Deneysel Tıp Araştırma Enstitüsü, İstanbul, Türkiye
- Prof. Dr. Melek Nihal ESİN, İstanbul Üniversitesi- Cerrahpaşa, Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi, İstanbul, Türkiye
- Prof. Dr. Ahmet GÜL, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Tıp Fakültesi, İstanbul Türkiye
- Prof. Dr. Godoberto GUEVARA-ROJAS, University of Applied Sciences, Viyana, Avusturya
- Prof. Dr. Christine HAUSKELLER, Exeter Üniversitesi, Sosyoloji ve Felsefe Bölümü, Exeter, İngiltere
- Prof. Dr. Amid ISMAİL, Temple University, School of Dentistry, Philadelphia, ABD
- Prof. Dr. Alev Akdoğan KAYMAZ, İstanbul Üniversitesi- Cerrahpaşa, Veteriner Fakültesi, İstanbul, Türkiye
- Prof. Dr. Ahmet KİZİR, İstanbul Üniversitesi, Onkoloji Enstitüsü, İstanbul, Türkiye
- Prof. Dr. Eitan MİJRİTSKY, Tel Aviv Üniversitesi, Dış Hekimliği Fakültesi, Tel Aviv, İsrail
- Prof. Dr. Fuat ODUNCU, Münih Ludwig Maximilian Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Münih, Almanya
- Prof. Dr. Vedat ONAR, İstanbul Üniversitesi- Cerrahpaşa, Veteriner Fakültesi, İstanbul, Türkiye
- Prof. Dr. Özen Doğan ONUR, İstanbul Üniversitesi, Dış Hekimliği Fakültesi, İstanbul, Türkiye
- Prof. Dr. Sacide PEHLİVAN, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Tıp Fakültesi, İstanbul Türkiye
- Prof. Dr. Hans-Martin SASS, Georgetown University, GU The Kennedy Institute of Ethics, Washington, ABD – Bochum Almanya
- Prof. Dr. Emine Akalın URUŞAK, İstanbul Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi, İstanbul, Türkiye
- Prof. Dr. T. Mesud YELBUZ, King Abdulaziz Cardiac Center, Riyad, S. Arabistan
- Prof. Dr. Eray YURTSEVEN, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Tıp Fakültesi, İstanbul, Türkiye
- Doç. Dr. Eda Yılmaz ALARÇİN, İstanbul Üniversitesi- Cerrahpaşa, Sağlık Bilimleri Fakültesi, İstanbul, Türkiye
- Doç. Dr. Fatemah BAHADORİ, Bezmialem Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi, İstanbul, Türkiye

Editörden

Çok farklı bir zamanda yaşıyoruz. 2019 yılının sonlarında ortaya çıkan ve tıp tarihinde bilinmeyen bir hastalık yine insanlık tarihinde daha önce tecrübe edilmemiş olaylarla bizi yüz yüze getirdi. Karşısında aciz kaldığımız ve bir kriz haline dönüşen bir hastalığın modern tıpta baş döndürücü gelişmelerin olduğu bir zaman dilimine denk gelmesi felsefi ve etik açıdan anlamlı ve önemlidir. Dolayısıyla korona krizi sadece tıbbın bir krizi olarak görülmemelidir. Bu pandemi sürecinde yaşadığımız olayların etik boyutları üzerine düşündüğümüzde aslında korona krizinin bir insanlık krizi olduğunu kolayca söyleyebiliriz.

2021 yılının ekim ayı itibarıyla 250 Milyon insan bu hastalığa yakalanmış ve 5 Milyon insan bu hastalıktan dolayı ölmüştür. Şüphesiz bu süreçte en önemli kayıp can kaybıdır. Bunun dışında neredeyse hayatımızın her alanı doğrudan veya dolaylı olarak bu pandemiden etkilenmiş, ekonomik ve sosyal kayıplarımız ziyadesiyle yüksek olmuştur. Üniversitelerde çalışmalarını sürdüren bizler için ise en önemli mağduriyetler şüphesiz eğitim, araştırma ve hasta bakımı alanlarında yaşanmıştır. Meslektaşlarımızın bu hastalıkla mücadelede bu hastalığa yakalanmaları ve hatta hayatlarını kaybetmeleri ise bizim için ayrı bir üzüntü kaynağıdır.

Şu ana kadar ülkemizde ve dünyada sürdürülen Covid-19'la mücadeleyi incelediğimizde neredeyse her önlem ve uygulamanın etikle bir ilişkisinin olduğunu görüyoruz. Gerek temizlik, maske ve sosyal mesafe gibi hafif diyebileceğimiz tedbirler, gerekse sokağa çıkma yasağı ya da seyahat kısıtlamaları gibi birtakım insan hak ve özgürlüklerinin ihlallerini içeren kısıtlamalar hem maddi hem de manevi zararlar içermektedir. Etik açıdan doğru karar, ancak yapılacak bir davranışın fayda ve zararları karşılaştırarak değerlendirildikten sonra alınabilir. Pandemiyle mücadelede alınan hemen hemen her kararda fayda ve zarar söz konusu olduğu için her kararın aynı zamanda bir etik boyutu vardır.

Covid-19 pandemisi sürecinde tecrübe ederek öğrendiğimiz diğer bir konu ise, insan hayatının tüm alanlarının birbiriyle ilişkisinin ne kadar güçlü olduğudur. Dolayısıyla bu sorunların anlaşılması ve çözümü için tabii, sosyal ve beşeri bilimlerin birbirleriyle ortak çalışmalıdır. Ayrıca çalışma alanımız olan sağlık bilimlerinin kendi arasında da güçlü bir bağı bulunmaktadır ki bu bağ Covid-19 Pandemisinde daha da gün yüzüne çıkmıştır.

Yukarıda bahsedilen nedenlerden dolayı ülkemizde ilk defa farklı disiplinlerden olan uzmanlarla Covid-19 Pandemisinin etik boyutlarını 22 Mayıs 2021 tarihinde bir bilimsel toplantı çerçevesinde masaya yatırdık. Toplantımızda sadece sağlık bilimlerinin farklı alanlarıyla sınırlı kalmayıp, ilgili etik sorunlar aynı zamanda felsefe, sosyoloji, ilahiyat açılarından da değerlendirildi. Elinizdeki SABİAD dergisinin Covid-19 ve Etik özel sayısı ise bu toplantıda sunulan

tebliğlerin gerekli hakem süreçlerinden geçtikten ve gereki düzenlemeler yapıldıktan sonra bilimsel makale haline gelmiş şekillerinden oluşmaktadır. Hem bu bilimsel toplantıyı, hem de elinizdeki SABİAD Covid-19 ve Etik özel sayısını İstanbul Üniversitesi BAP birimi tarafından desteklenen 'Covid-19 Pandemisiyle Mücadelede Etik Sorunlar' başlığı altında desteklenen (Proje No: 36837) projemiz çerçevesinde yaptığımız bilimsel çalışmalarla gerçekleştirdik.

Bu süreç içerisinde projemizi destekleyen İÜ BAP birimine, idarecilerimize, öğretim üyesi ve öğrenci arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim. Bu özel sayımızın ülkemize ve bilim dünyasına faydalı ve hayırlı olmasını diliyorum.

İYİ OKUMALAR

Prof. Dr. İlhan İlkılıç

SABİAD Covid-19 ve Etik Özel Sayı Editörü

Özel sayı yayın kurulu

Prof. Dr. Alper BARAN (İÜ Cerrahpaşa, Veteriner Fakültesi, İstanbul, Türkiye)

Prof. Dr. Melek Nihal ESİN (İÜ-Cerrahpaşa, Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi, İstanbul, Türkiye)

Prof. Dr. İlhan İLKILIÇ (İÜ İstanbul Tıp Fakültesi, İstanbul, Türkiye)

Prof. Dr. Özen Doğan ONUR (İÜ Dişhekimliği Fakültesi, İstanbul, Türkiye)

Prof. Dr. Semra ÖZDEMİR (İÜ-Cerrahpaşa, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, İstanbul, Türkiye)

Prof. Dr. Eray YURTSEVEN (İÜ İstanbul Tıp Fakültesi, İstanbul, Türkiye)

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

COVID-19 Pandemisinde Bir Halk Sağlığı Önlemi Olarak Sokağa Çıkma Yasağı ve Kısıtlamalarının Normatif Analizi ve Etik Açısından Değerlendirilmesi..... S1
Normative Analysis and Ethical Evaluation of Curfew and Restrictions as a Public Health Measure During the COVID-19 Pandemic

Ayşenur Daldaban Berberoğlu, Tuğba Doğan, İlhan İlkılıç

COVID-19 Pandemisinde Yoğun Bakım Triyajı Bağlamında Hazırlanan Klinik Etik Rehberlerin Normatif Analizi ve Etik Değerlendirmesi..... S19
Normative Analysis and Ethical Evaluation of Clinical Ethical Guidelines Published in the Context of Intensive Care Triage During COVID-19 Pandemic

Esra Aksoy, Merve Nur Koçak Öztürk, İlhan İlkılıç

COVID-19 Bağlamında Zorunlu Aşı Tartışmalarının Hukuki Boyutu..... S37
The Legal Dimension of Mandatory Vaccine Discussions in the Context of COVID-19

Sevtap Metin

Aile Sağlığı Merkezlerinde Çalışan Hemşirelerin COVID-19 Pandemisi Sürecinde Karşılaştıkları Etik Sorunlar: Bir Nitel Çalışma..... S51
Ethical Problems Encountered by Nurses Working in Family Health Centers during the COVID-19 Pandemic: A Qualitative Study

Melek Nihal Esin, Ayşe Dost, Nursel Gülyenli

COVID-19 Pandemisinde Veteriner Hekimliği Etiği..... S63
Veterinary Ethics in the COVID-19 Pandemic

Altan Armutak

DERLEME / REVIEW

COVID-19 Pandemisinin Veteriner Hekimler ve Hayvanlar Üzerine Etkileri..... S75
The Impact of COVID-19 Pandemic on Animals and Veterinarians

Alev Akdoğan Kaymaz

COVID-19 Pandemisinin Toplum Ağız Diş Sağlığına Etkileri ve Etik Sorunlar S83
The Impacts of the COVID-19 Pandemic on Dental Public Health and Ethical Issues

Kadriye Peker, Gülsüm Ak, Özen Doğan Onur, Sabire İşler, Mustafa Mert Açıköz

COVID-19 Pandemisinin Mevcut Durumu ve Gelecek Öngörülleri..... S97
Current Situation and Future Prospects of the COVID-19 Pandemic

Pınar Okyay

Risk Toplumdan Kriz Toplumuna: COVID-19 Salgınının Gündelik Hayatımıza Etkisi S105
From Risk Society to Crisis Society: Impact of COVID-19 Pandemic on our Lives

Kemal Ataman

TOPLANTI ÖZETİ / MEETING ABSTRACT

Sağlık Bilimlerinde COVID-19 ve Etik S113
Merve Nur Koçak Öztürk, Ayşenur Daldaban Berberoğlu